

Dušan Jelinčič

Jože Horvat z Dušanom Jelinčičem

Horvat: Menda ni le moje mnenje, da vaš prozni opus tvorita dva osrednja tokova pripovedi: eden s tematiko alpinizma, drugi s tako imenovanim sodobnim življenjem v mestnem okolju. Če je res tako, ali mislite, da je to plod naključij, ali tovrstne delitve sploh ni mogoče sprejeti?

Jelinčič: Čisto naključje. Rekel bi pa, da me malce utesnjuje, če mi rečejo, da sem gorniški pisatelj. Jaz sem pisatelj, ki je po naključju šel na Himalajo, pri čemer niti nisem imel posebnega namena, da bi o tem pisal. Mislil sem si, da bi to bilo pač nekakšno klišejsko pisanje, kar pa me ne bi zadovoljilo, zdelo se mi je, da bi bilo dolgočasno, saj bi šlo za opise Everesta in osemtisočakov, ki so vedno enaki. Mislil sem tudi, da če bi že začel pisati, bi moral to početi na pisateljski način. Zato sem na nekem slavističnem kongresu skoraj izzivalno dejal, da če je Flaubert lahko pisal *Gospo Bovary* v svoji sobi in pri tem ob nastopajočih osebah opisal večidel samo eno ulico in je iz tega nastala dobra literatura, zakaj ne bi mogla nastati tudi dobra literatura, če recimo pišeš o Himalaji, ki ima, drugače kot *Gospa Bovary*, to prednost, da ima izredno močan zunanji okvir. Torej se dela krivica gorniškim piscem, če se jih utesnjuje oziroma nekako pomanjšuje – po moje obstaja samo dobra ali slaba gorniška literatura.

Horvat: Kako je nastajala vaša prva knjiga te vrste?

Jelinčič: Morda je zanimivo, bil sem urednik pri *Primorskem dnevniku*, urejal sem eno od dveh športnih strani. Na njej je bil prostor za podlistek, ki pa ga takrat nisem mogel zapolniti, saj nisem našel pisca. Ker sem se malo pred tem vrnil s Himalaje, sem se odločil, da bom podlistek o tem napisal sam. Tako sem začel. A začel tradicionalno, vendar sem kmalu ugotovil, da je vse skupaj slabo, in po petdesetih straneh sem napisano vrgel v koš. Ugotovil sem, da bo treba obrniti perspektivo in pisati tako, da bo zares zanimivo, zanimivo pa je samo tisto, kar je novo, kar se spreminja, kar pa se spreminja, je samo človekova duša. Tako sem namesto da bi postavljajal v ospredje omenjeni močni zunanji okvir Himalaje,

izpostavljal človekovo dušo, torej notranja občutja alpinistov. Pisal sem, ne da bi vedel, ali bodo moje introspekcije zanimive za bralca. Na začetna nadaljevanja ni bilo odmevov, toda kmalu so bili ti vedno številnejši in čedalje bolj ugodni, ja, navdušeni. Tako so nastajale *Zvezdnate noči*, o katerih so nekateri kritiki potem, ko so izšle v knjigi, dejali, da sem si izmislil nov način pisanja gorniške literature, čeprav so obstajale manjše podobnosti s pisanjem Nejca Zaplotnika ali koga drugega iz svetovne literature te zvrsti.

Horvat: Vendar tekst ni potopis, ampak velja za roman?

Jelinčič: Jaz ga imenujem roman. Je opis neke odprave (slovenske v Karakorum leta 1986, katere član sem bil), a tako subjektivno predstavljen, da bi bil lahko tudi izmišljen. Ker je celovit, se ne posveča samo eni strani našega tamkajšnjega početja, ampak prikazuje naše življenje v odpravi kompleksno.

Horvat: Kolikor vem, pa to ni bil vaš prvi leposlovni tekst, saj ste, kot pravite v dodatku k *Legendi o človeku, ki je govoril z vetrom*, tega napisali veliko prej?

Jelinčič: Vedno sem imel v mislih, da bi pisal. Toda bil sem preveč plah, da bi to javno razglašal. Že pri štirinajstih letih sem prebral celotnega Shakespeara, potem tudi Cankarja, zatem sem napisal kup stvari, a le zase; najdaljši tekst je bila *Legenda*, ki ste jo omenili, v kateri je osemdeset odstotkov mojih doživljajev iz študentskega časa, saj sem se dejansko odpravljal na državno šahovsko prvenstvo Italije, kot to v *Legendi* počne glavni lik, spal sem po parkih in čakalnicah itd. Potem sem napisal roman *Ljubezen v času samote* (1980), nato *Martina Čemurja* (1981), a vsega tega si nisem upal predložiti kaki založbi, saj me nihče ni poznal, pa tudi nisem imel pisateljske "face". Šele po izidu *Zvezdnatih noči*, ki so v knjigi izšle takoj, ko so nehali izhajati podlistki v Primorskem dnevniku, se je začela moja pisateljska pot. No, v sebi sem bil pisatelj že prej, a bil sem premalo samozavesten ... *Zvezdnate noči* so tudi v Italiji doživele velik uspeh. K temu je prav gotovo pripomogla pomembna mednarodna nagrada za planinsko literaturo ITAS – srebrni osat, podeljujejo jo v okviru gorniškega festivala v Trentu, ki se je res nisem nadejal. Po podelitvi nagrade je prišel k meni predsednik žirije, znameniti italijanski pisatelj Mario Rigoni Stern, in mi skoraj očetovsko rekel, da ni še nikoli bral gorniške knjige, ki bi bila tako brez klasičnih stereotipov žanra, in da gre tu za izbruh spontanosti, ki je povezana z naravnost razgaljujočo odkritostjo.

Horvat: Drugi del *Legende o človeku, ki je govoril z vetrom*, ki ste ga dopisali pozneje, pa je zelo zanimiv tudi zaradi tega, ker v njem med drugim govorite v bistvu o svojem pojmovanju pisanja. Ste glede tega še zdaj istega mnenja?

Jelinčič: (Smeh.) Ja, čeprav se natančno že ne spomnim ...

Horvat: Neki “klatež” v čakalnici železniške postaje med drugim pravi: Piši iz resničnega življenja, saj si prišel v čakalnico, da bi jo nekega dne opisal ... In tudi svet okoli sebe, daj mu popra, a ne olepšuj ga, ker svet je lep, ko je resničen ... Izmisli si pogovore, zgodbe, želje, strasti, združi jih in seciraj. A obračaj se na vse strani, tudi v višino in globino, v živa in mrtva bitja. Itd.

Jelinčič: Vsekakor ostajam pri tem, da je treba pisati iz življenja. Nikoli ne bi mogel pisati tako kot nekateri postmodernisti, ki pišejo – da tako rečem – iz pisanja, iz nečesa totalno abstraktnega; jaz še vedno potrebujem človeka in zgodbo. Pred sabo imam vedno tudi bralca. Glede tega sem zelo tradicionalen avtor. Bralec me mora razumeti, zgodba mora biti čvrsta, bodisi resnična ali tudi izmišljena, a pri tem se mora točno vedeti, zakaj je izmišljena. Skratka, verjamem v moč besede, moč zgodbe, moč človeka.

Horvat: Nekako v času, ko je nastajala *Legenda*, so literarni teoretiki med drugim govorili o koncu zgodbe, o smrti romana itd. Nekdo je celo rekel, da je “teorija ubila roman”, in v Evropi je res bilo, kot da leta ni izšel kak vidnejši roman. Čeprav ste v Trstu študirali literaturo, se torej na teorijo niste ozirali?

Jelinčič: Seveda ne. V tem smislu sem res nekoliko samosvoj. Da bi sledil kaki teoriji, da bi pisal po zgledu tekstov, ki se jih ni dalo razumeti – ne, takih teorij nisem mogel sprejeti. Marsikdo me je zato gledal postrani. Ko sem bral, da je roman umrl, sem si rekel, ne, ni mogoče, roman bo umrl s človekom. In še nekaj je; pri petnajstih letih sem začel potovati, najprej v Rim, spal sem na železniški postaji itd., se srečeval z nenavadnimi ljudmi, pozneje pa sem prepotoval tako rekoč ves svet, manjka mi samo Avstralija. Med potovanji sem nenehno pisal dnevnik, tako da imam od tega tisoč pisateljskih sugestij, tisoč zgodb, in nič ne pretiravam, če povem, da imam okoli petdeset zvezkov pisateljskih idej. Kajti kar doma doživiš v enem letu, na potovanju doživiš v enem dnevu.

Horvat: Zdaj bolj razumem, zakaj ste mi v nekem intervjuju, ki sva ga imela menda leta 1998, dejali, da “se imate dosti bolj za svetovnega popotnika kot alpinista”.

Jelinčič: Res je.

Horvat: Vendar ali ni alpinizem nekaj več, bolj zahteven ...?

Jelinčič: ... Višja raven popotništva. Jaz ne bi bil alpinist, če v njem ne bi bilo tudi popotništva. Pravzaprav pa nisem alpinist, ampak himalajik. V Himalajo greš nekako za tri mesece, tam je v tem času sicer ogromno potovanja, približevanja, vračanja in spet približevanja vrhu itd., toda to je samo višja raven popotništva. Vem, da bi me nekateri alpinisti, ki vidijo pred sabo le steno, zaradi te izjave “ubili”, a tako je. Res pa je, da mnogi člani odprave med njenim trajanjem berejo, se posvečajo intelektualnim debatam. So pravi intelektualci. Med našo odpravo na Broad Peak (leta 1986) so npr. nenehno brali, fotografirali, diskutirali, malo tarokirali. To mi je zelo ugajalo. Ampak ob tem se je pred nami nenehno odpiral nov svet, tisti omenjeni “zunanji okvir” s tujimi ljudmi, s katerimi živíš v času odprave, čeprav jih na drug način lahko srečuješ tudi med potovanji.

Horvat: V romanu *Kam gre veter, ko ne piha*, omenjate pojav komercializma oziroma komercialne odprave v Himalajo. Je to novejši, nasprotni pojav pravemu alpinizmu?

Jelinčič: Komaj je svet zavohal, da se tudi tu da kaj zaslužiti, so se ljudje začeli bolj množično odpravljati na Himalajo. Še pred petnajstimi ali dvajsetimi leti so tja odhajali samo alpinisti. Potem so si podjetneži omislili trekinge, to je, da odslužen alpinist vodi skupino ljudi do baznih taborov – prvi znameniti so bili namenjeni odhodom do Everesta, K2 itd. –, nato so se pod vodstvom takih alpinistov že ustanavljale agencije, iz katerih so se organizirale odprave in za izplačila velikih vsot vodile planince na vrh osemtisočakov, recimo na tiste lažje. Vsak od udeležencev ima tudi tri do štiri šerpe, ki jih tako rekoč vlečejo na vrh, kar je samo degeneracija alpinizma – tudi zato, ker zaradi množičnosti takšnih odprav prihaja do velikih nesreč.

Horvat: V več gorniških knjigah govorite o zvezdah. So za človeka v tistih višavah in prostranstvih drugačne kot kje “spodaj”?

Jelinčič: Julija 1986 sem bil med odpravo v Korakorum v dolini, ki jo tvori en krak od ledenika Baltoro in vodi do Gašerbruma, drugi se imenuje Godwin Austen ter vodi h K2 in Broad Peaku. To je dolina, dolga sedem do osem kilometrov, in tu je tudi baza. Neki večer sem šel iz šotora na prosto in nisem mogel verjeti, da je okolje tako lepo in zvezde zaradi redkega zraka tako čudovite. Bil sem poln čustev, tako zelo, da se tega ne da opisati; tam se mi je porodil tudi tisti pogovor z zvezdami. Jasno, da je izmišljen, a vendar sem ga moral spraviti na papir, da bi lahko drugim posredoval vsaj utrinek tistega, kar sem tedaj občutil. Čutil sem se celo nekakšnega novodobnega Cankarja, ki se v eni od črtic v *Podobah iz sanj* na Rožniku, ko ne more spati, uleže v travo, gleda zvezde in ve, da bo tisto, kar bo napisal, le bleda in jecljajoča senca onega, kar je imel ob tisti vseobsegajoči svetlobi v duši.

Horvat: Ob branju tega odlomka sem se spomnil na znamenit Kantov rek, da ga najbolj impresionirajo “zvezdno nebo nad menoj in moralni zakon v meni”. Pri čemer ga zvezde opominjajo na človekovo minljivost, moralni zakon pa na etos, ki je edinstven in “neminljiv”. In zlasti opozarjanje na moralni vidik azijskih družb je večkrat zaslediti v vašem pisanju ...

Jelinčič: Ja, tudi Van Gogh je naslikal *Zvezdnato noč*, ki je tedaj sicer še nisem do dna poznal, danes pa imam njeno natančno kopijo v olju doma v stanovanju. Mislim pa, da človek razmišlja, ko je sam, to je, znati mora biti sam. In kaj je lepšega, kot biti sam v nočnem okolju z zvezdnatim nebom nad sabo. To nebo sem si hotel priklicati tudi pozneje, pod Everestom, pa šestnajst let pozneje pod Gašerbrumom 2, toda takšnega neba ni bilo več. Verjetno zato, ker sem bil v drugi dolini in ozračje ni bilo tako čisto, morda pa je tudi v meni bilo malo drugačno razpoloženje in se mi tisto zvezdno nebo ni pokazalo. Vsekakor lahko le slutim, kaj je imel Kant v srcu, ko je izrekel svoj znameniti stavek, saj sem se tudi jaz tedaj v svoji majhnosti skušal približati neki osebni etiki, ki vodi posameznika za utrinek višje, ker zagotovo vem, da sem se tedaj začel spreminjati. Jasno, to je šlo počasi, z viški in padci, a prav ti so porok, da je do te spremembe res prišlo.

Horvat: *Zvezdnatim nočem* je sledilo več alpinističnih knjig: *Biseri pod snegom*, *Budovo oko*, *Umor pod K2*, *Kam gre veter*, *ko ne piha* (slovensko-italijanska odprava na Gašerbrum leta 2003). V nekaterih od teh ob siljajnih opisih vzponov tematizirate kulturne, miselne, religiozne postavke domačinov, ki so bodisi v vlogi šerp bodisi kot menihi osvajali najvišje

vrhove. Ta svet vam je očitno dajal nastavke za kriminalni roman (*Umor pod K2*) ali za soočenje zahodne in vzhodne civilizacije (*Budovo oko*) z nekaterimi idejami, ki so menda blizu new agea. Koliko vas je prepričala ta vzhodnjaška kultura oziroma njena duhovnost?

Jelinčič: Ne verjamem nobenemu new ageu, pa ne iz snobizma. *Budovo oko* sem napisal nekako iz dveh razlogov: prvič, v bazi pod Everestom sem imel ogromno časa in sem veliko bral in pisal sheme za romane. Kajti kot novinar in ne poklicni pisatelj imam natančno določen sistem pisanja: med siceršnjim delom, četudi le v petminutnem odmoru, si zarišem shemo, potem pa morda tudi med dopustom v treh ali nekaj več tednih napišem celotno besedilo, ki ga nato tudi po petkrat popravljam oziroma dopolnjujem. Kot rečeno, pisal sem sheme, a sem pozneje zavrgel vse, razen dveh, in sicer sheme *Budovega očesa* in *Umora pod K2*. In drugič, "mistike" v *Budovem očesu* sem se lotil, da tako rečem, zaradi ugodne okoliščine: odprava je bila zelo bogata, ob štirinajstih alpinistih je bilo tudi štirinajst šerp, med šotori katerih sem se sprehajal, pri tem pa čutil, kako je njihova vera izjemno močna in mistika nadvse sugestivna – tako zelo, da me je kar "vrglo". To njihovo moč sem prej občutil samo enkrat, ko sem se sprehajal po Kalkuti pri templju boginje Kali. Ko sem prišel tja, da bi vanj položil nekaj cvetnih listov, sem zaznal energijo iz tega hrama tako silovito, da me je začela boleti glava. Ko sem jo potem doživljal tudi v omenjeni bazi, sem si rekel, da moram to opisati, se pravi napisati roman na ta občutek. Iz tega ozadja, tega močnega okvira Everesta in študija zadev o budizmu, sem nato zgradil zgodbo, v katero sem vključil zgodbo Britancev Malloryja in Irvina, ki naj bi bila že leta 1924 prišla na vrh Everesta, a sta med spustom umrla od izčrpanosti – njunega dosežka pa svet ni priznal. In morda je zanimivo: prav tisto leto, ko je moj roman s to vsebino izšel in, jasno, v tujini o njem niso mogli ničesar vedeti, je neka angleška odprava odšla iskat njuni trupli. Našli so le truplo Malloryja, ki pa s seboj ni imel fotografskega aparata, tako da je skrivnost njunega uspeha še vedno uganka, moj roman pa je povsem skladen z dosedanjimi odkritji. K temu angleškemu "vložku" sem dodal zgodbo o tibetanskih menihih, o katerih se je govorilo, da so že davno pred Britancema, v 17. stoletju, prvi osvojili Everest. Kajti poznali da so svojevrstno kisikovo bombo, narejeno iz jakovih želodcev, res pa je tudi, da pobočje Everesta s kitajske strani ni tako strmo kot z nepalske in vrh torej ni bil nedostopen. Roman je tako nastal iz "štorij", ne pa z mozganjem o takšnem ali drugačnem dogajanju.

Horvat: Kako sicer dojemate ali gledate na vzhodnjaško miselnost (budizem, tao idr.) od Indije do Kitajske? Tudi glavni lik iz romana *Ljubezen v času samote* namreč na koncu odpotuje v Indijo, da bi tam doživel, morda, odrešujoče spoznanje?

Jelinčič: Rekel bi, da gre za dve ravni: odkar potujem po teh deželah, kjer živijo predvsem muslimani, hindujci in budisti, vidim in čutim, kako vsi intenzivno živijo s svojo vero in z Bogom v sebi. To sem vedno izredno spoštoval in še spoštujem, saj vidim, na kako spoštljiv način verujejo in kako jih ta vera poduhovlja. To človeka dviguje človeško in moralno. Kar pa zadeva osebo iz omenjenega romana, torej Sandra, gre za nekaj drugega. Roman sem napisal nekako po končanem študiju, okoli leta 1980, torej po letu '68, ko smo bili mladi in sanjali in verjeli v pravičnost in svet poštenosti, a bi prej bilo treba družbo spremeniti, pri čemer je bila Indija eden od mitov, ki so nam pomagali pri tej veri. Ko sem pozneje prvič šel v Indijo, sem videl, da v njej obstaja neka moč za takšno vero, toda pozneje so seveda mnogi ugotavljali, da je takšna podoba Indije iluzorna. Je pa res, da ti je potovanje v Indijo z njeno drugačnostjo vsaj v tistih časih dalo mnogo več kot potovanje kam na zahod.

Horvat: Ostaniva še pri *Ljubezni v času samote*: Sandro in menda vsi mladi akterji v romanu so razočarani, zapustijo svoje domove, a ne najdejo prave ljubezni. Zaradi zunanjih, družbenih okoliščin?

Jelinčič: To je *Bildungsroman*, vzgojni roman. Takrat, po letu '68, je okoli nas, študentov v Italiji, vse vrvelo, in ker sem bil zelo vpet v svoje okolje, sem zelo čutil vse politično prerivanje okoli sebe, pa tudi ljubezenske zaplete, ki jih doživljajo mladi, seveda tudi Sandro, zaradi česa gre tudi za *Bildungsroman*. Ta knjiga je v bistvu nekakšen sklepni akt mojega študentskega obdobja.

Horvat: Sandrova kolegica pravi, da "nima ljubezni in ne pekla, ampak nič". Refleks spoznanja, da pozitivne spremembe družbe niso mogoče?

Jelinčič: Drži. Želel sem opisati tisto strahovito zmedo v nas samih, ki nas je za povrh obkrožal svet, ki je, namesto da bi mlademu človeku ponujal varnost oziroma gotovost, to uničeval. V tej dvojni zmedi se je upiral, ne da bi prav vedel, proti čemu ali komu, ampak kljub temu dobival le udarce. S svojo šibkostjo se je mlad človek vrtel v zaprtem krogu, in ker marsikdo ni našel izhoda, so se nekateri selili iz Evrope, mnogi so med letoma 1970

in 1980 potovali v Indijo in nekateri so ostali tam do danes. Skratka, opisati sem hotel takratno konfuzijo v nas, ki je bila dvojne narave: osebne in družbene, ob tem pa tudi naše diskusije o socialnopolitičnih razmerah in deloma njihovem izrazu v filmu.

Horvat: Ljubezenska tema se na poseben način pojavi v knjigi *Tema na pomolu*, a tam seveda v drugi konstelaciji nastopajočih – je tudi mnogo bolj poglobljena, skoraj že eksistencialno filozofska, saj partnerja ljubezni ne moreta najti, ker ju teži skrivnostna krivda, “tema iz preteklosti” ...

Jelinčič: Mislim, da gre tu za psihološko zadevo zrelih ljudi, medtem ko omenjeni *Bildungsroman* govori o ljubezni v študentskih krogih. Ali pa mislite, da bi študent v njem lahko postal glavni lik *Teme na pomolu*, torej Abel? Ja, zakaj pa ne, saj na to sem tudi sam večkrat pomislil. Samotar iz *Teme na pomolu* bi lahko postal tisti študent Sandro, ki je živel v takratnih turbulentnih študentskih časih in doživel razočaranje ter se zato zaprl vase. Tak je Abel, intelektualec, ki išče ljubezen in začuti krivdo ... kot tudi njegova prijateljica Odette ...

Horvat: Ob tej krivdi je Igor Škamperle v spremnem eseju ob drugem razvil misel o skrivnostnem zlu na temnem dnu človeka in iz eksistencialističnega vidika skušal pojasniti Abelovo priznanje umora, ki ga ni zagrešil. Neka ravno nasprotna motivika od tiste pri Raskolnikovu ...

Jelinčič: No, ta roman so nekateri imeli za moje najboljše delo, menili so, da je blizu Camusu ali Werflu, drugi so rekli, da ne velja nič. Sam lahko zagotovim le, da je ta knjiga zelo doživeta in zelo moja. Se pa s tistim, kar je Igor Škamperle zapisal, zelo strinjam, saj je zelo možno, da takšne situacije nastanejo iz človekove psihološke stiske. Kajti če pišeš zelo doživeto, pomeni, da pišeš o sebi, kar spet pomeni, da pišeš iz svojih travm v preteklosti. Recimo, da sem hotel opisati en del svoje izkušnje, ko se čutiš krivega, vendar ne veš, zakaj. In v tem verjetno nisem nobena izjema.

Horvat: Zdi se, da je to vaša psihološko najgloblje razvita pripoved, z mnogimi simbolnimi aluzijami na ljudi iz kulturne zgodovine ...

Jelinčič: Mislim, da je to eden mojih najpomembnejših tekstov. *Zvezdnate noči*, *Tema na pomolu*, *Budovo oko*, *Ljubezen v času samote*, *Bela dama Devinska* ... kakor je Boris Pahor izbral petero svojih najboljših knjig, lahko nemara tudi jaz izberem naštete (*smeh*).

Horvat: Hotel sem še reči, da imena glavnih likov v *Temu na pomolu* verjetno niso naključno izbrana. Abel, Odette itd. so imena iz literature in v vašem romanesknem kontekstu imajo dodatna sporočila.

Jelinčič: Imena so nalašč izbrana iz različnih del, od literarnih do sveto-pisemskih tekstov. Svojih glavnih likov si namreč nisem mogel predstavljati z imeni, kot so Pavel, Mario, Ana itd. Tudi imena so morala nekako izražati smer, v katero potuje ves roman, in pridati dodatno razsežnost nastopajočim.

Horvat: V tej knjigi je tudi neka obstranska tema, ki pa ni nezanimiva. Torelli, lastnik lokalnega časopisa, vabi Abela k sodelovanju z dovolj ciničnimi besedami, češ pridi, "časopisu manjka visoko doneči kulturni čvekač". In Abel se res odloči za sodelovanje. Je to razumeti tudi kot mimogredno kritiko današnje medijske realnosti?

Jelinčič: Ta očitek je bil nekoč namenjen meni. In sicer med študijem, ko sem pri časopisu delal kot korektor (*smeh*).

Horvat: Je bil to odraz tedanje časopisne scene? Da je kultura čvekaško pisanje, ki lahko dvigne nivo časopisa?

Jelinčič: Tak stavek bi se lahko gladko znašel v časopisu. Tedaj, ko časopis še ni poznal sedanje tehnologije, so bili tudi ljudje drugačni, bolj direktni, bolj grobi, niso se toliko skrivali za lepe besede. Tudi tedanje dojemanje in obenem posredovanje kulture preko svinčenih časopisnih stolpcev je bilo bolj direktno ter skoraj vzgojno in manj analitično, v današnji poplavi vseh vrst informacij pa je že vse secirano in razgaljeno.

Horvat: Vendar ste na to temo, namreč sodobnega časopisja pri nas oziroma v Trstu, napisali roman *Martin Čemur*, ki je zelo kritičen do nekaterih pojavov v novinarstvu. Kaj vas je vodilo do njega?

Jelinčič: Hotel sem napisati zamejski roman. V zamejstvu živim od rojstva, naše zamejstvo pa ima vsakršne značilnosti, ki segajo od velike človeške povezanosti do izredne ozkosti itd. Zamejstvo je pravzaprav slovenstvo v malem, v njem se dosti bolj vidijo zavist, hudobija pa tudi solidarnost. Ta tekst je v marsičem zelo doživet, vanj sem položil tako rekoč milijon zgodb, tako da so nekateri rekli, da so med protagonisti spoznali mnoge znane ljudi, od mojega očeta Zorka (bil je eden vodilnih

pri ustanovitvi tajne organizacije TIGR – Trst, Istra, Gorica, Reka, op. p.) do Frančka Kavsa, novinarja pri Primorskem dnevniku in nesojenega atentatorja na Benita Mussolinija. V knjigo sem pravzaprav hotel postaviti nekatere tipične zamejske ljudi in situacije, recimo, kako so po vojni prišli k časopisu bivši partizani idealisti, za njimi pa aparatčiki, ki so te idealiste izrinjali in prevzemali oblast oziroma uredniško politiko v svoje roke.

Horvat: Je danes še vedno tako?

Jelinčič: Ne, danes ne. V zadnjih dvajsetih letih se je zelo veliko spremenilo, tudi zaradi novih tehnologij. Pri časopisu so povsem drugi ljudje, situacija je drugačna, računalniki so spremenili tudi medsebojne odnose, pač v tem smislu, da ni več toliko medsebojne komunikacije in novinarji ne govorijo toliko med sabo.

Horvat: Leta 2010 je izšla vaša najnovejša knjiga *Bela dama Devinska*, roman, lociran v Devin in mitološko ozadje tega kraja oziroma devinskega gradu.

Jelinčič: Ta knjiga ima neverjetno zgodbo ... Pred nekaj leti me je neki znameniti tržaški univerzitetni profesor vprašal, ali bi napisal knjigo, ki bi vsebinsko zajemala Trst v širšem smislu in bi jo lahko vključil v zbirko tedenske knjige italijanskega dnevnika *Il Piccolo*. V prvem paketu trinajstih knjig je bil tudi Boris Pahor. Odgovoril sem mu, da bi se lahko dogovorila, vendar da je rok zelo kratek (napisal naj bi jo v slabih petih mesecih). A odločil sem se in jo nato res napisal, in to v italijanščini. Toda knjiga potem iz finančnih razlogov pri *Il Piccolu* ni izšla. Tedaj sem jo sam prevedel v slovenščino. Lani julija je izšla pri založbi Sanje, v italijanščini pa nato novembra in se prodaja po vsej Italiji, saj jo je izdala pomembna založba Diabasis iz Reggio Emilie.

Horvat: Je prevod dobeseden ali ste besedilo spreminjali?

Jelinčič: Pri tem delu sem videl, kako težko je pravzaprav prevajati. Kot avtor sem se namreč nekajkrat vprašal, kako naj to ali ono prevedem. In si odgovarjal, da kot avtor vendar lahko to ali ono spremenim. To pravico sem si vzel. Ob snovanju štorije o dami devinskega gradu, ki se je je, lepe pastirice, polastil oziroma jo je kar ugrabil graščak, potem pa jo porinil v morje, češ da je ljubica nekega ribiča, sem ugotavljal, da bi lahko napisal zgodovinski roman. In začel sem študirati zgodovino Trsta v 13. stoletju

in se seznanjati z zgodovino okolice, pri čemer sem prišel do presenetljivih spoznanj, med drugim do tega, da je že takrat kot danes obstajal neverjeten preplet treh kultur, varianta italijanske v Trstu, nemške zaradi Avstrije in slovenske, kakor je takrat živela med našimi kmeti in ribiči, govorečimi slovensko. Ugotovil sem tudi, da je bila tržaška obala do srede prejšnjega stoletja povsem slovenska. Tako sem s knjigo hotel postaviti spomenik našim kmetom, čeprav gre v prvi vrsti za tipičen ljubzenski roman, ki si ga zdaj zelo izposojajo v italijanskih in slovenskih knjižnicah. V slovenščini je izšla že tretja izdaja.

Horvat: Vendar ste v italijanščino prevedli tudi *Aleksandra od kresnic*, prvotno menda dramsko besedilo, ki se bere tudi kot proza oziroma esej, vsebinsko pa se nanaša na alpinizem, boljše, himalajsko snov in spet tematizira zvezde, ki da jih je vojskovodja Aleksander imel za kresnice ... Vaši motivi k tej temi?

Jelinčič: Napisal sem monolog za Slovensko stalno gledališče, za oder ga je za Janka Petrovca pripravljala režiser Marko Sosič, a ga zaradi krize niso izvedli. Potem sem ga prevedel v italijanščino, ga poslal na natečaj na Premu in zmagal. K prevajanju lahko še dodam, da sicer razmišljam in pišem v slovenščini, toda v italijanščini sem povprečno na dan napisal po tri in pol strani besedila, v slovenščini pa pet strani. Kar sem v prevodu spreminjal, je to, da sem dodajal variante posameznih besed, ki verjetno jezik besedila polepšajo. Sicer pa mi je italijanski lektor dejal, da z mano ni imel več dela kot z drugimi.

Horvat: Vaša proza večinoma ne poudarja lokalnih značilnosti junakov, se pravi, da večinoma ne nastopajo kot Slovenci, kaj šele kot pripadniki manjšine v Italiji. Kako gledate na to dejstvo? In kako sploh gledate na vprašanje pisanja o slovenskem okolju v Italiji? Vsaj vaš primer kaže, da lahko dosežeš velik odmev tudi pri italijanski publiki, seveda, če si kvaliteten?

Jelinčič: Moje pisanje je povsem spontano, pišem kar najgloblje iz sebe, nikoli ne razmišljam o tem, ali je to slovensko ali italijansko, dobra ali slaba literatura, jaz skušam pisati svojo literaturo, biti pošten do sebe, se pravi pošten v pisanju, ne blefirati. Nepošten bi bil, če bi forsiral eno temo, ki ne bi bila doživeta. Samo en moj roman je izrazito zamejski, že omenjeni *Martin Čemur*. Ne dajem si direktiv, ki so zunaj tega, kar doživljajsko nisem izkusil, čutil; kot npr. Boris Pahor, ko piše o zamejstvu,

pomeni, da se je neko dejstvo tako zasedlo v njem, da mimo njega ne more. Doživel je na primer požig Narodnega doma v Trstu – tudi jaz bi pisal o tem, o fašistih in Slovencih, toda moja najmočnejša doživetja so drugačna, tista, ki so vredna literarnega opisa.

Horvat: Kakšna so vaša predvidevanja: bodo vaši mlajši ali bodoči rojaki še pisali slovensko – ali bodo zaradi večje odmevnosti prešli na italijanščino?

Jelinčič: Mislim, da bo zamejec vedno pisal slovensko. Slučajno sem samo nekatere svoje tekste napisal v italijanščini, in to zato, ker se je mudilo. Še naprej bom pisal v slovenščini, saj je moj jezik slovenski in v njem, kot že rečno, mislim. Italijanščina je moj drugi jezik in kot intelektualec – ne kot človek – sem ponosen, da sem v njej bil sposoben napisati neko stvar na nivoju. Pri tem se mi celo zdi, da je pisati v italijanščini lažje kot v slovenščini z vsemi njenimi posebnostmi od sklonov, spolov itd. Ampak to za pisanje kot tako ni pomembno. Sicer nekateri pisci v Sloveniji že skušajo napisati kaj v angleščini, vendar ne verjamem, da je prihodnost pisanja v tem jeziku. Poznam izkušnje iz zamejstva; nekateri ljudje so hoteli izdati svojo dušo in postati Italijani, in ker so jo pri tem forsirali in si od tega obetali povzpetje po socialni lestvici, so doživeli velikanske travme. Na stara leta so začeli spet govoriti slovensko, na bolniški postelji so klicali pomoč po slovensko. Svoje duše oziroma svojega bistva ne moreš menjati, rodiš se z jezikom, zato ne verjamem, da je človek tisto, kar se čuti oziroma v kar se po svoji volji spremeni.

Horvat: Ste bili kot slovenski avtor v Italiji sprejeti brez predsodkov oziroma zadržkov?

Jelinčič: Seveda, vsekakor. Sem avtor, ki imam v imenu in priimku tri strešice, toda nobena moja knjiga v italijanščini ne izide brez teh treh strešic. Razen, če se ne zgodi kaka napaka, kot se je nekoč v Trstu, ali pa da, redkeje, celo z računalnikom ne znajo narediti tistih kljukic. Nekateri slovenski ustvarjalci svoje priimke prilagodijo italijanščini. Jaz nalašč poudarjam oziroma vztrajam pri svojih strešicah. V Torinu so mi na primer rekli, pa kaj tako vztrajaš pri njih; odgovoril sem, naj se vidi moje poreklo, in so to sprejeli. Ampak zlasti po nagradah, ki sem jih prejel v Italiji – od teh bi omenil vsaj častno priznanje italijanskega olimpijskega komiteja CONI, nagrado Bancarella sport, ITAS – srebrni osat v Trentu, nagrado Acerbi v Castel Goffredu –, je to toliko lažje. Strinjam pa se z

Bartolom, ki je rekel, da znajo biti zamejski Slovenci najbolj prilagodljivi, a tudi najbolj zvesti, zavedni, in katerega je njegov italijanski prijatelj po vojni vprašal, ja, kako to, da vas je bilo pred vojno pod fašizmom tako malo, zdaj pa vas je nenadoma toliko. Moj oče je bil zaradi te zavesti in zvestobe trinajst let zaprt, mnogi pa so se prilagodili. To je ta zamejska hinavščina. A lahko je biti zaveden, kadar živiš v svobodi, drugače pa je, kadar te preganjajo ali ti celo streljajo v hrbet. Jaz sem že tak, da vztrajam pri svojem poreklu in to tudi s ponosom povem. Deloma je s tem v zvezi tudi moja drama *Upor obsojenih*, zgodba o Frančku Kavsu, ki sem ga že omenil, dramo pa bodo v tej sezoni uprizorili v Slovenskem stalnem gledališču Trst – njena tema je neizvedeni atentat na Mussolinija, tako da bo njen naslov verjetno *Kobarid 1938 – kronika atentata*.